

CYBER SECURITY

EEN HOORCOLLEGE OVER
DE KANSEN EN GEVAREN
IN CYBERSPACE

door Bibi van den Berg

Inhoudsopgave

College 1. Cyberspace: het nieuwe Wilde Westen?

- H1. Cyberspace
- H2. Cybersecurity
- H3. Regulering van en in cyberspace

College 2. Kritiek verbonden: Cybersecurity en de staat

- H4. Veiligheid en de staat
- H5. Kritieke infrastructuur
- H6. Risico's en strategieën

College 3. Grenzen aan grenzen: Cybersecurity en de internationale orde

- H7. Omgaan met onzekerheid
- H8. Nationale grenzen en de EU
- H9. Internationale grenzen

Lijst met aanbevolen literatuur

BIBI VAN DEN BERG

Prof.dr. Bibi van den Berg is als Hoogleraar *Cybersecurity Governance* verbonden aan de Universiteit Leiden. Zij staat aan het hoofd van de onderzoeksgroep *Cybersecurity Governance* bij het *Institute of Security and Global Affairs*. Dit instituut is onderdeel van de Faculteit *Governance & Global Affairs* in Den Haag. Van den Berg heeft een MA (cum laude) en een PhD in wijsbegeerte, beiden behaald aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Haar onderzoek en onderwijs richten zich op de volgende thema's: (1) cybersecurity governance, (2) governance van veiligheid; (3) het reguleren van menselijk gedrag door het gebruik van technologieën (techno-regulering en nudging), (4) privacy en identiteit, en (5) robotica en kunstmatige intelligentie.

Van den Berg is wetenschappelijk directeur van de Stichting Cyber Security Academy The Hague. Deze stichting ontwikkelt vernieuwende academische en professionele cursussen en programma's voor professionals die werkzaam zijn binnen het cybersecurity domein. Daarnaast is zij lid van de Cyber Security Raad, een raad die het kabinet adviseert op het gebied van cybersecurity in Nederland.

STUDIUM GENERALE UNIVERSITEIT LEIDEN - CAMPUS DEN HAAG

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met Studium Generale Universiteit Leiden. Studium Generale Universiteit Leiden organiseert lezingen voor studenten en andere belangstellenden van binnen en buiten de universiteit die over de grenzen van hun vakgebied heen willen kijken.

Voor meer informatie, kijk op: <http://www.studiumgenerale.leidenuniv.nl>

College 1

Cyberspace: het nieuwe Wilde Westen?

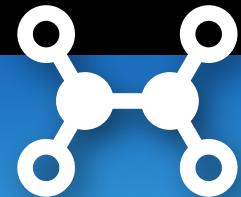
“[Cyberspace is] een **wereldwijd domein** binnen de **informatie omgeving**, waarvan het onderscheidende en unieke karakter voortkomt uit het gebruik van **electronica** en het **electromagnetische spectrum**, voor het maken, bewaren, wijzigen, uitwisselen en gebruiken van **information** via netwerken van met elkaar verbonden, en van elkaar afhankelijke **informatie- en communicatie technologie.**”

– Daniel T. Kuehl (2009) in *Cyberpower and National Security*, Kramer, Starr & Wentz (Eds.), p. 28

“cyberspace [kan het beste worden] geconceptualiseerd als een zich **constant ontwikkelend domein** — een **ecosysteem** met verschillende lagen, te weten een **fysieke** infrastructuur, **software**, **regulering**, en **ideeën**. ”

– Deibert & Rohozinsky (2010) *Liberation vs. Control: The future of cyberspace*, p. 45

FYSIEK

ECOSYSTEEM

DIGITALE
technologieën

NETWERKEN

GEBRUIK

OPERATIONALE
ruimte
(ook strategisch!)

INFORMATIE

gedrag
van ACTOREN

hashie.coffee

pi.py

99beers.pl

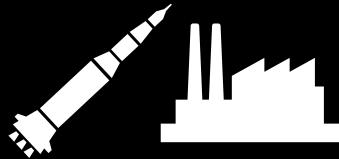
```
crypto = require 'crypto'  
fs = require 'fs'  
  
console.log "Let's hash these bugs out"  
  
shasum = crypto.createHash 'sha1'  
shasum.update 'I like it when you sum.'  
console.log shasum.digest 'hex'
```


SCHADE AAN DE SAMENLEVING VIA CYBERSPACE

fysieke schade

sabotage | kritieke infrastructuur

informationele schade

misdrijf | spionage

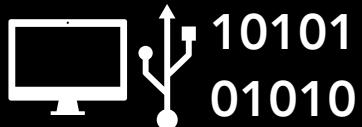
privacy | disinformatie

fysieke schade

kritieke infrastructuur

SCHADE IN CYBERSPACE

intentioneel

- aanval | misbruik
- sabotage | diefstal

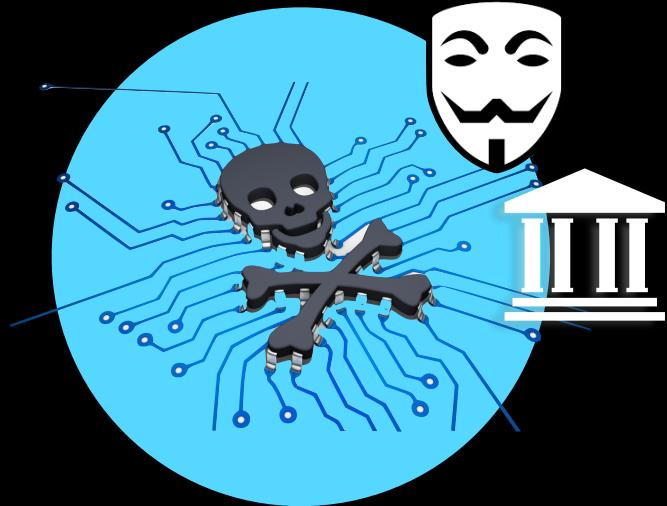
accidenteel

- fout | defect
- storing

informationele schade

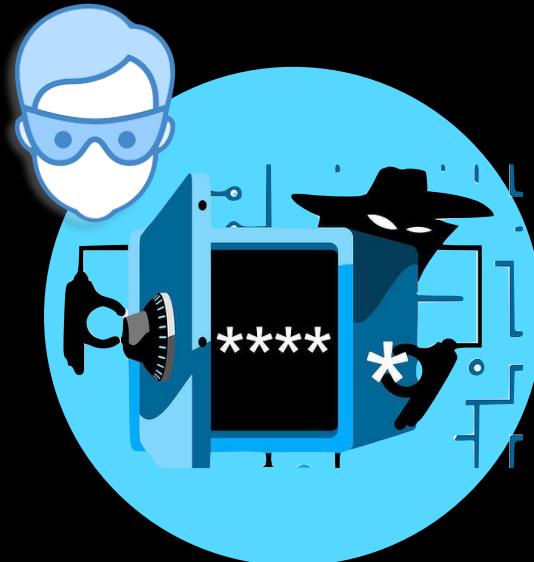
privacy | misinformatie

sabotage,
vandalisme

terorisme

criminaliteit

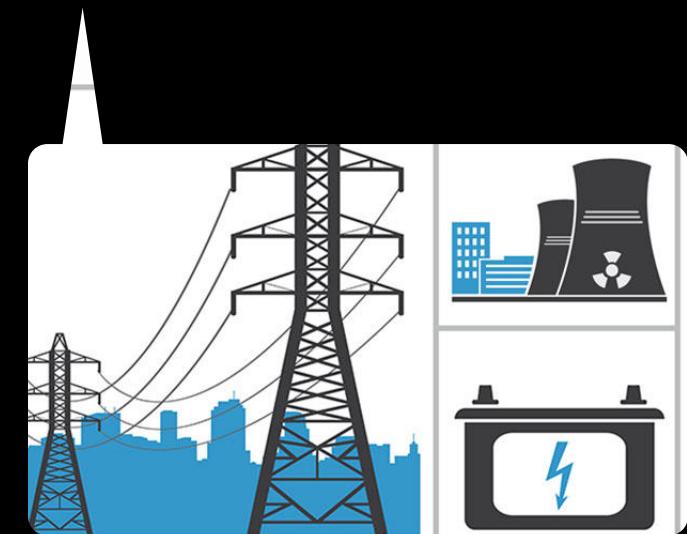
spionage

oorlog

actoren doen dingen in cyberspace die we
onwenselijk of illegaal achten

DE VRAAG

gelden voor activiteiten in cyberspace dezelfde wetten als voor vergelijkbare activiteiten in de offline wereld?

TERITORIUM

NIEUWE WERKELIJKHEID GRENZENLOOS (?)

WIENS REGELS?

JURISDICTIE &
SOEVEREINITEIT

WIE MAAKT DE REGELS?

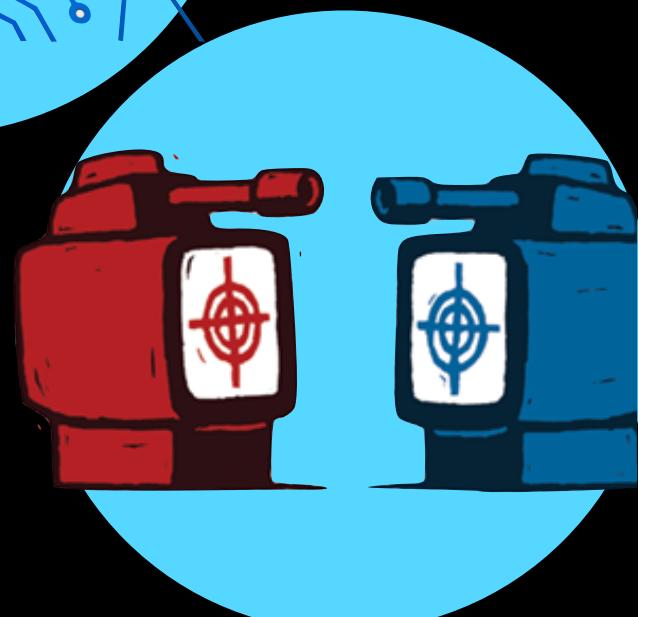
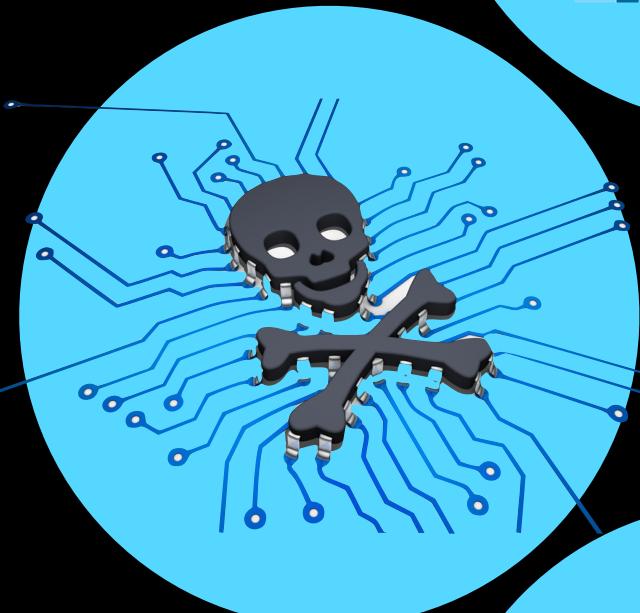
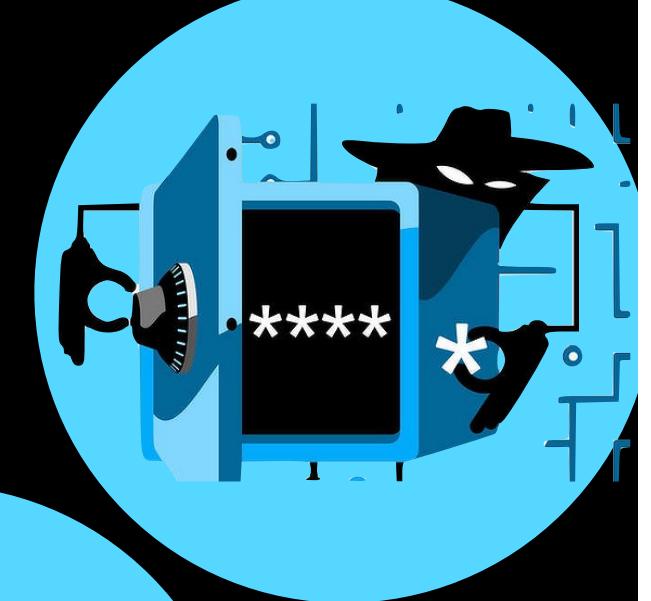
LEGITIMITEIT

itic **sanctioned**
recognized **legal**
lid **supportable** **true**
er **permissible** **acceptable** **sensible**
itory **constitutional** **logical**
varranted **defensible** **permis**
sound **allowable** **allow**
sanctioned
recognized
legal
supportable
true
acceptable
sensible
constitutional
logical
defensible
permis
allowable
allow
sound
just

WAT IS EEN MISDRIJF?

ATTRIBUTIE:
WAT? WIE?

WHODUNNIT?

WET

SOCIALE
NORMEN

regulering?

ARCHI-
TECTUUR

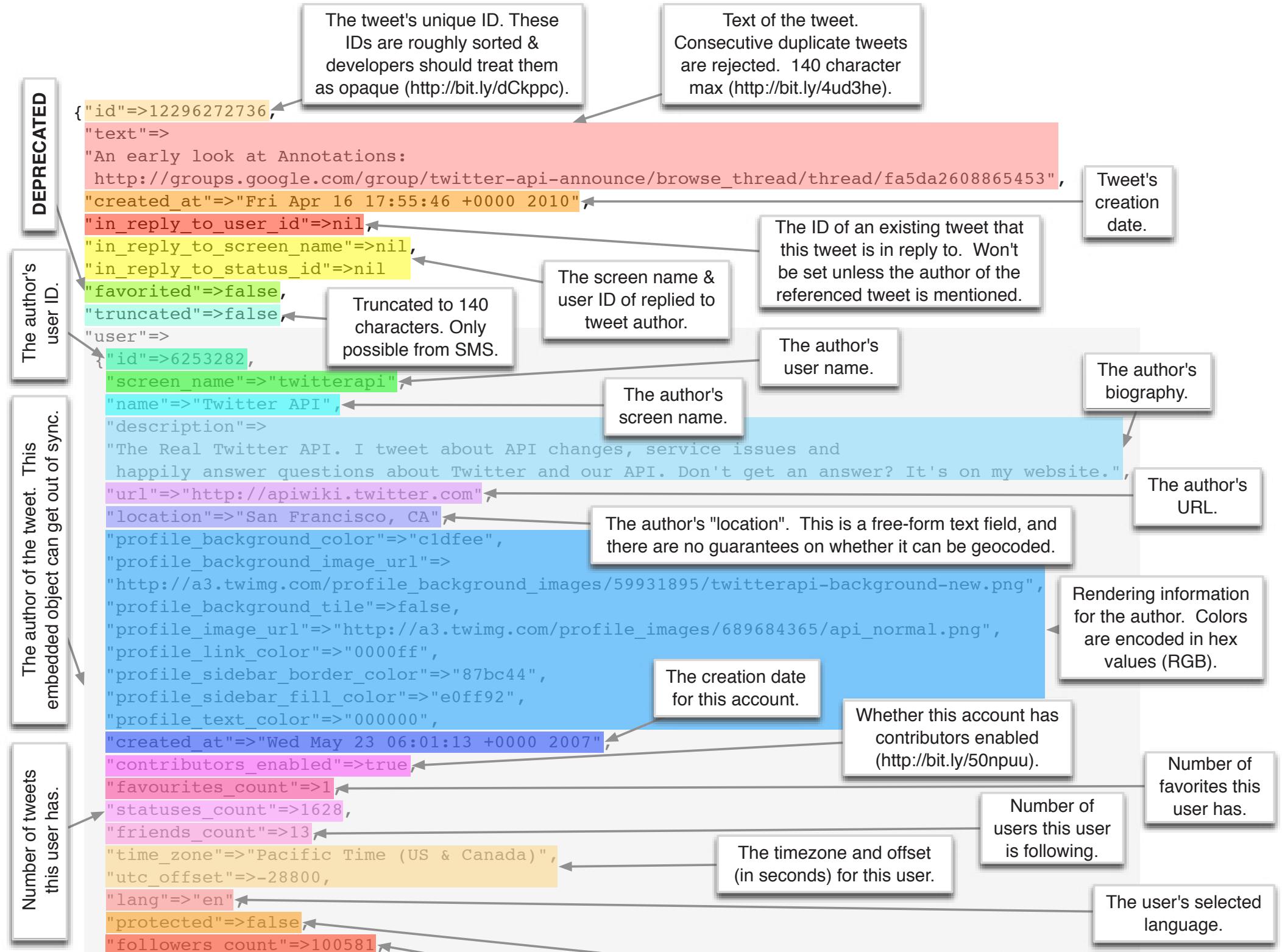
MARKT

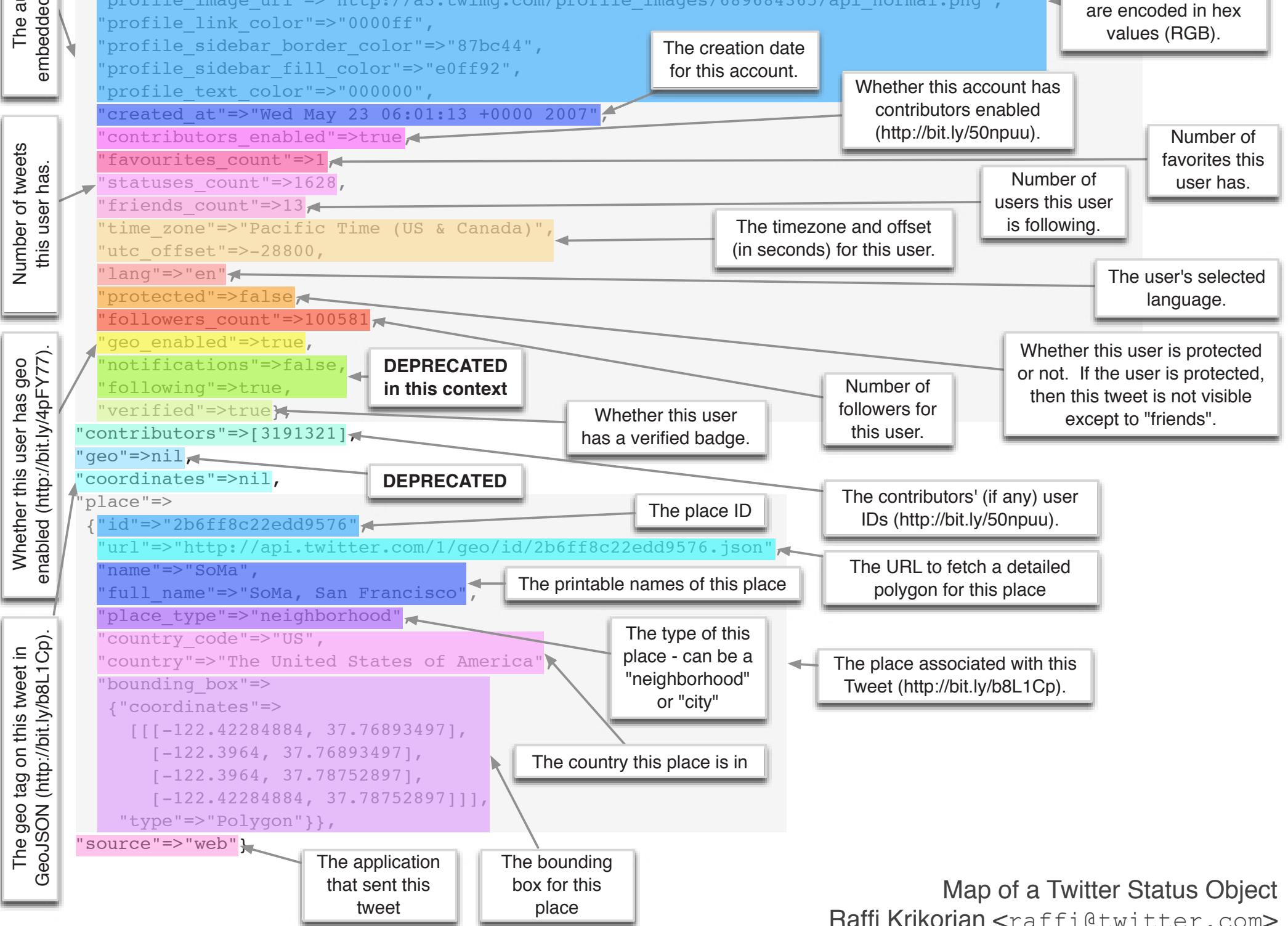
“Architectuur is een soort van wet:
het bepaalt wat mensen wel en
niet kunnen doen.”

– Lawrence Lessig, Code 2.0, p. 77

“In de huidige wereld zijn **software ontwikkelaars**
in toenemende mate **wetgevers**.”

– Lawrence Lessig, *Code 2.0*, p. 79

Map of a Twitter Status Object
Raffi Krikorian <raffi@twitter.com>
18 April 2010

College 2

Kritiek verbonden: Cybersecurity en de staat

INTERN

fysieke veiligheid
nationale veiligheid

EXTERN

nachtwakers-
staat
(17-20e eeuw)

welvaartsstaat
(1945-jaren '70)

regelgevende
staat
(jaren '80 tot
heden)

“...**infrastructuur** is de absolute **basis** van de samenleving. Samenlevingen zijn ‘gegrond’ in infrastructuur; hun **functioneren, continuïteit** en **overleven** worden mogelijk gemaakt door de bescherming van de infrastructuur.”

— Claudia Aradau (2010) *Security that matters: Critical infrastructure and objects of protection*, p. 500-501

“**Kritieke infrastructuren** bestaan uit **systemen** en **eigendommen**, fysiek dan wel virtueel, die zo **essentieel** zijn voor een staat dat elke **verstoring** van hun diensten een serieuze impact zou hebben op de **nationale veiligheid, economisch welzijn, publieke gezondheid of veiligheid**, of elke combinatie daarvan.”

— Alcaraz & Zeadally (2015) *Critical infrastructure protection: Requirements and challenges for the 21st century*, p. 53

[Food and
Agriculture](#)

[Commercial
Facilities](#)

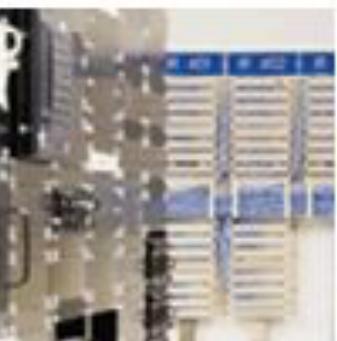
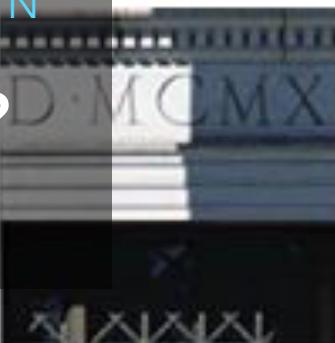
[Dams](#)

VOLGENS DE AMERIKANEN

MONUMENTEN?

[Energy](#)

[Information
Technology](#)

[Postal and
Shipping](#)

[Banking and
Finance](#)

[Communications](#)

[Defense
Industrial Base](#)

[Government
Facilities](#)

[Chemical](#)

[Critical
Manufacturing](#)

[Emergency
Services](#)

[Healthcare
and Public
Health](#)

[National
Monuments and
Icons](#)

[Nuclear
Reactors,
Materials and
Waste](#)

[Transportation
Systems](#)

[Water](#)

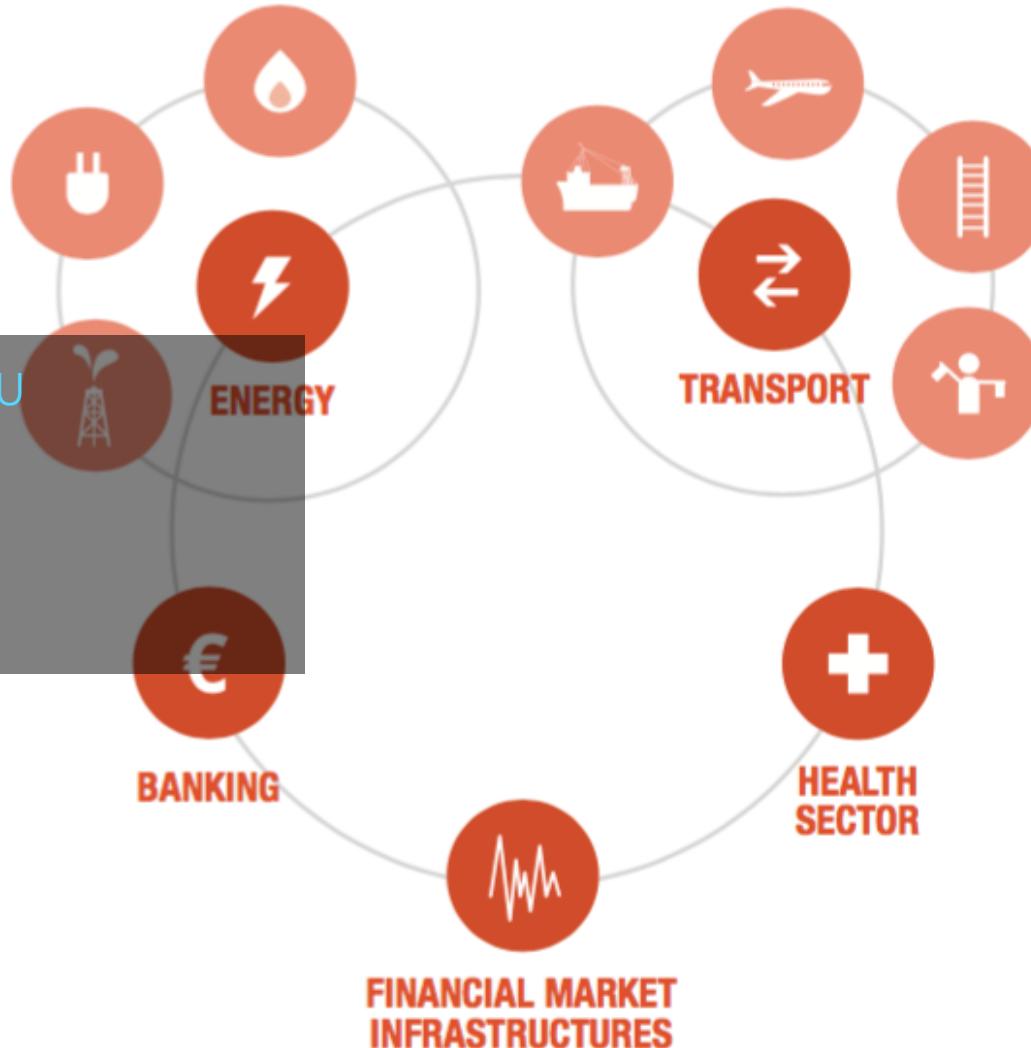
- Electricity and gas suppliers
  - Electricity and/or gas distribution system operators and retailers for final consumers
  - Natural gas transmission system operators, storage operators and LNG operators
- Operators of oil and natural gas production, refining and treatment facilities

VOLGENS DE EU

VOEDSEL?
WATER?

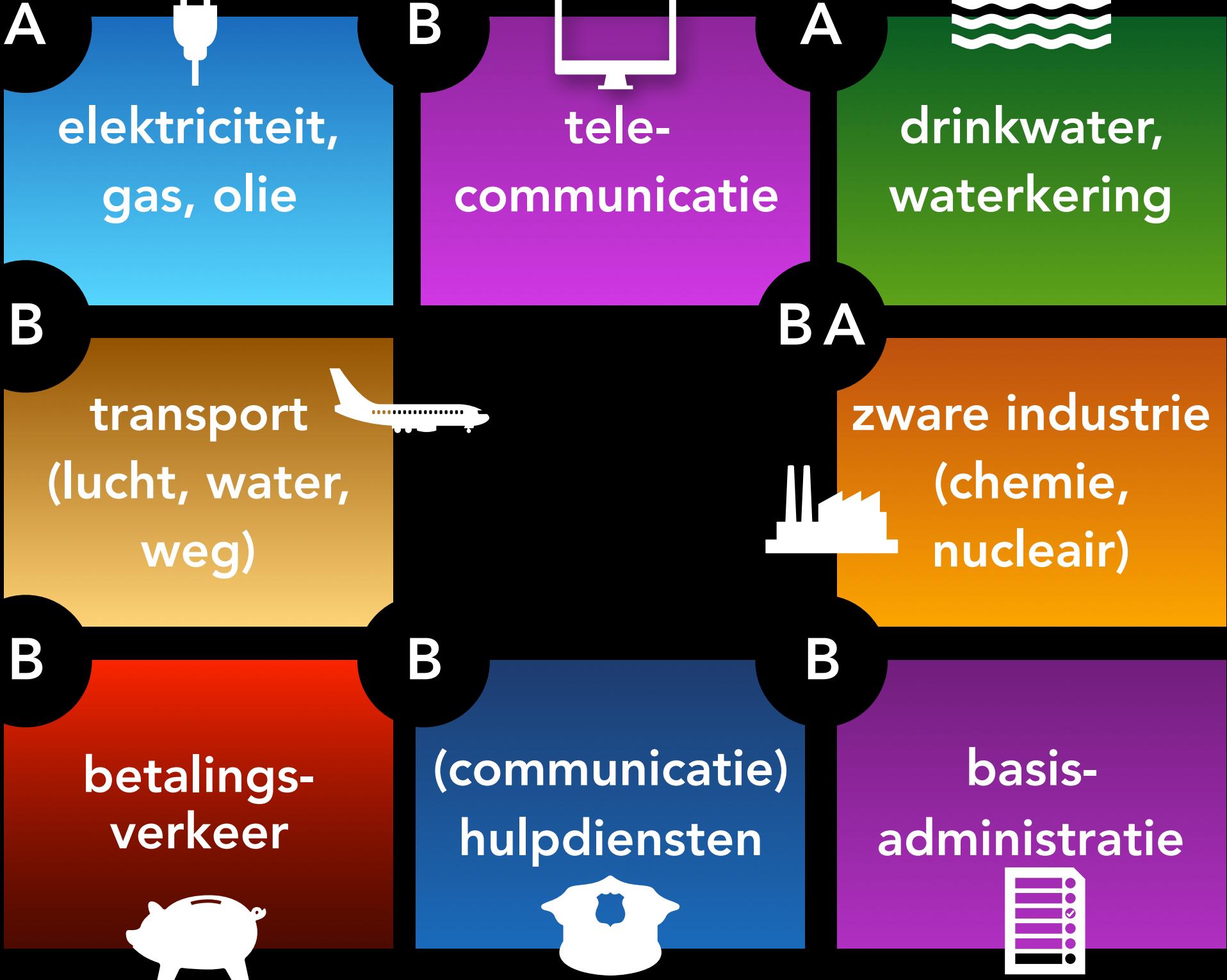
- Oil transmission pipelines and oil storage
- Electricity and gas market operators

- Operators of oil and natural gas production, refining and treatment facilities

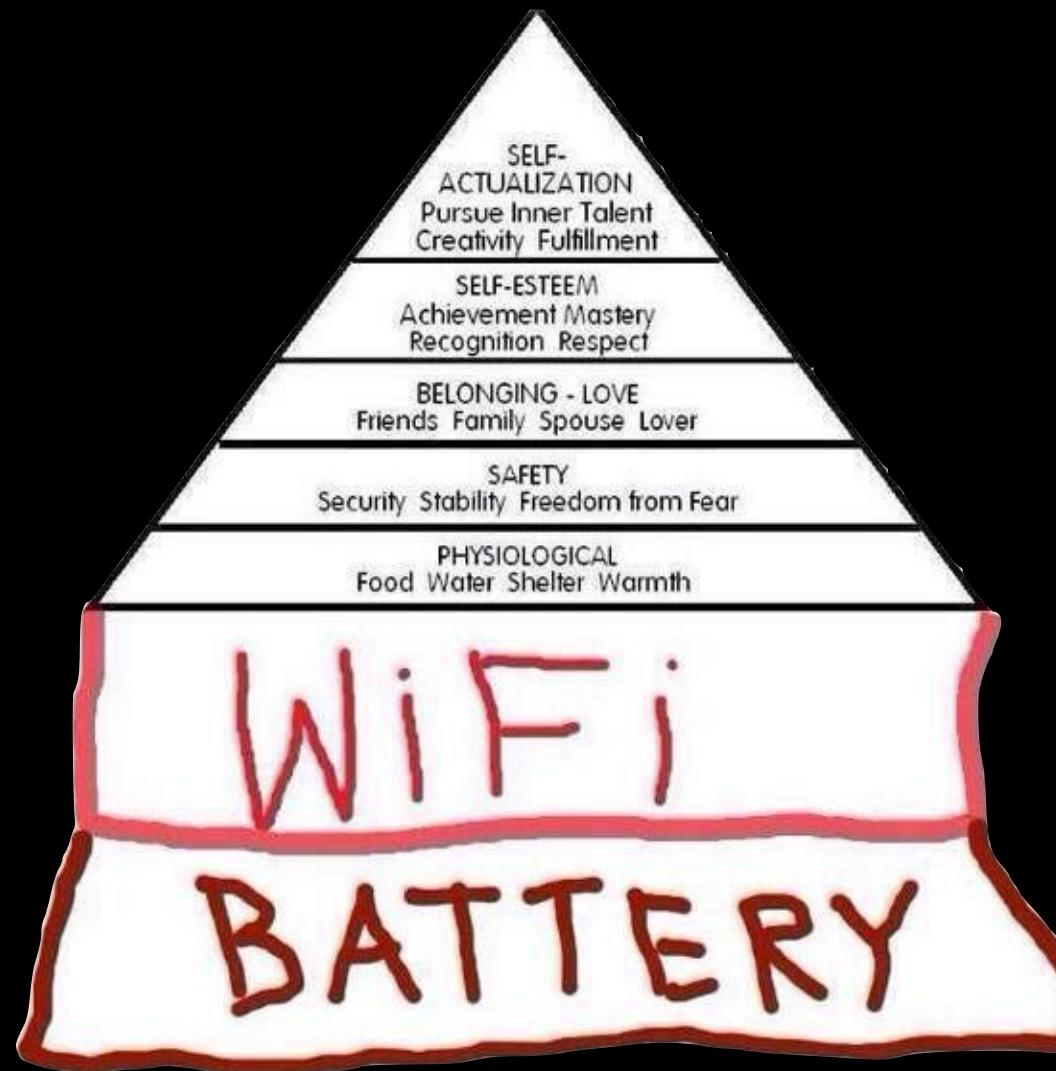

- Air carriers (freight and passenger air transport)
- Maritime carriers (sea and coastal passenger water transport companies and sea and coastal freight water transport companies)
- Railways (infrastructure managers, integrated companies and railway transport operators)
- Airports
- Ports
- Traffic management control operators
- Auxiliary logistics services:
  - a. warehousing and storage,
  - b. cargo handling and
  - c. other transportation support activities

Vitale Processen¹	Categorie²	Sector	Ministerie
Landelijk transport en distributie elektriciteit	A	Energie	EZ
Regionale distributie elektriciteit	B		
Gasproductie Landelijk transport en distributie gas	A		
Regionale distributie gas	B		
Olievoorziening	A		
Internet en datadiensten	B	ICT/ Tel	EZ
Internettoegang en dataverkeer	B		
Spraakdiensten en SMS ³	B		
Drinkwatervoorziening	A	Drinkwater	IenM
Keren en beheren waterkwantiteit	A	Water	IenM
Vlucht- en vliegtuigafhandeling	B	Transport	IenM
Scheepvaartafwikkeling	B		
Grootschalige productie/verwerking en/of opslag (petro)chemische stoffen	B	Chemie	IenM
Opslag, productie en verwerking nucleair materiaal	A	Nucleair	IenM
Toonbankbetalingsverkeer	B	Financieel	FIN
Massaal giraal betalingsverkeer	B		
Hoogwaardig betalingsverkeer tussen banken	B		
Effectenverkeer	B		
Communicatie met en tussen hulpdiensten middels 112 en C2000	B	OOV	VenJ
Inzet politie	B		
Beschikbaarheid van betrouwbare basisinformatie over personen en organisaties, informatie-uitwisseling van basisinformatie en beschikbaarheid van datasystemen waarvan meerdere overheidsorganisaties voor hun functioneren afhankelijk zijn.	B	Openbaar Bestuur	BZK
Inzet defensie	B	Defensie	DEF

VOLGENS MASLOW 2.0

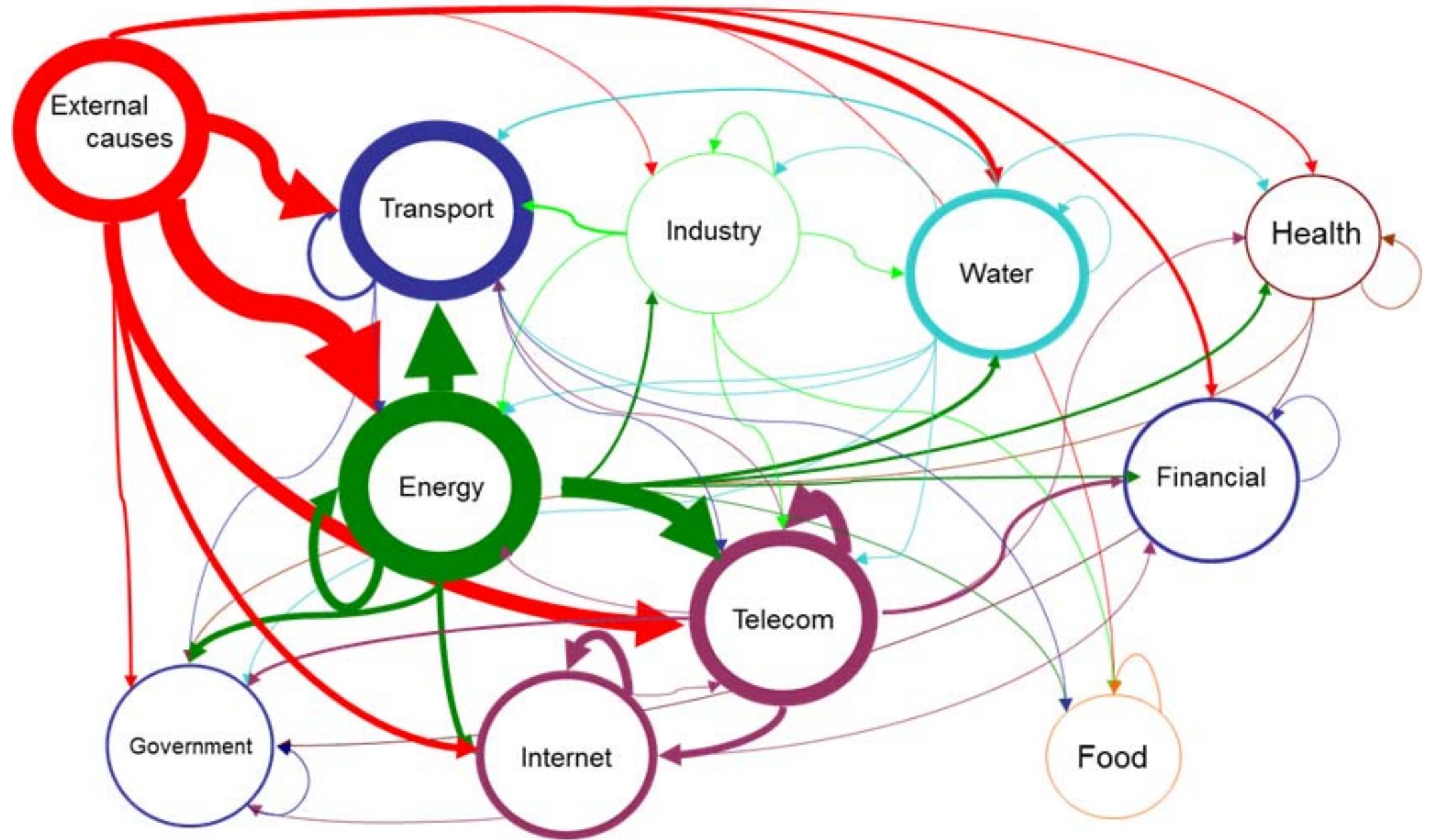

CYBERSPACE ALS KRITIEKE INFRASTRUCTUUR³

DRAAIT OP
DIGITALE
NETWERK-
TECHNOLOGIE

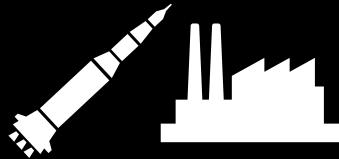

Bron: Vogel et al. (2014) Klimaatadaptatie en energie-infrastructuur, p. 12

SCHADE AAN DE SAMENLEVING VIA CYBERSPACE

fysieke schade

sabotage | kritieke infrastructuur

informationele schade

misdrijf | spionage

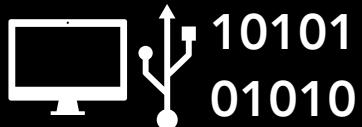
privacy | disinformatie

fysieke schade

kritieke infrastructuur

SCHADE IN CYBERSPACE

intentioneel

- aanval | misbruik
- sabotage | diefstal

accidenteel

- fout | defect
- storing

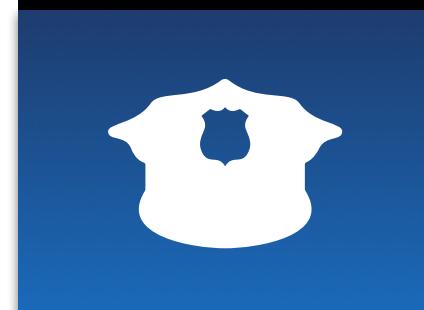
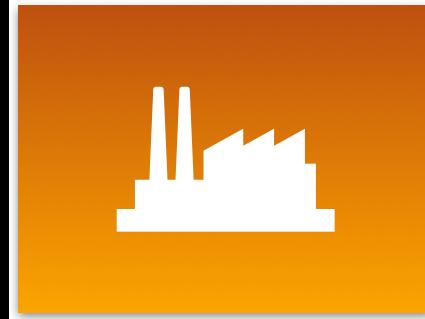
informationele schade

privacy | misinformatie

CYBERSPACE ALS KRITIEKE INFRASTRUCTUUR³

DRAAIT OP
DIGITALE
NETWERK-
TECHNOLOGIE

ARE YOU PREPARED FOR A POWER OUTAGE?

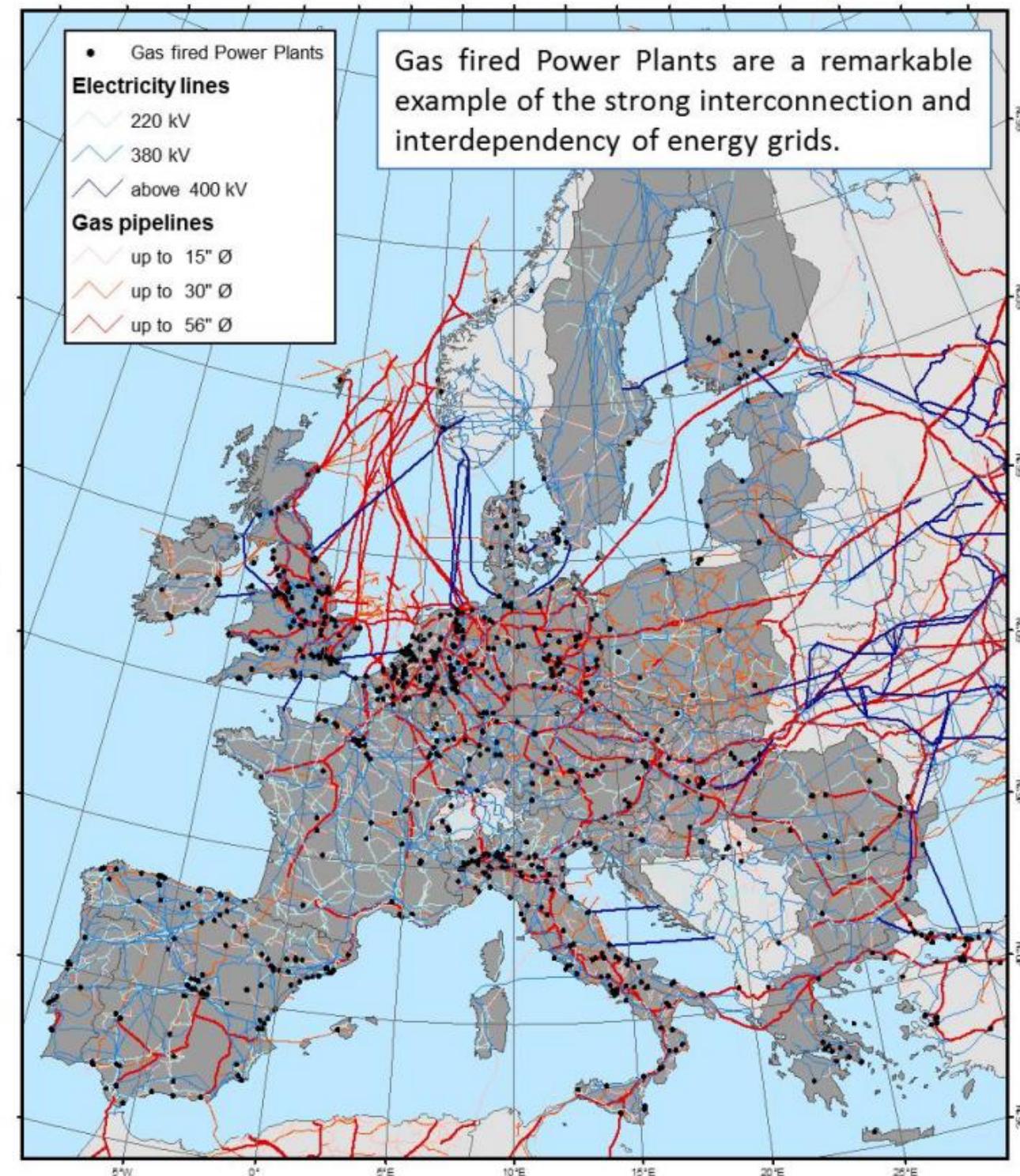
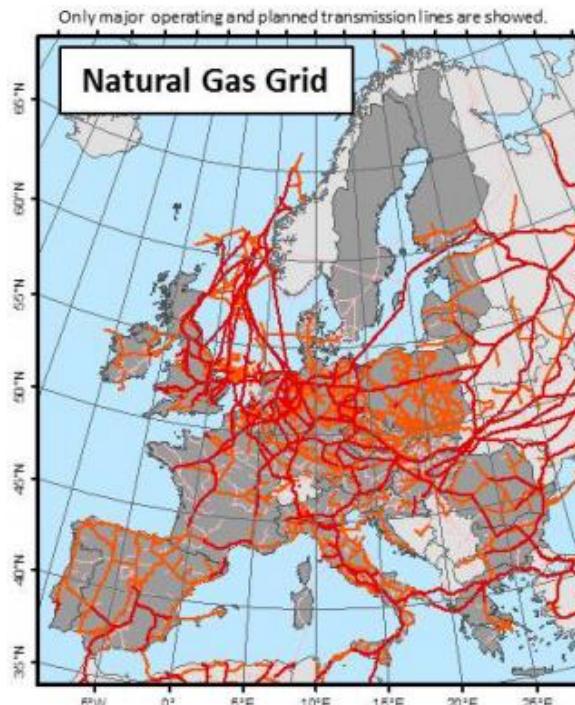
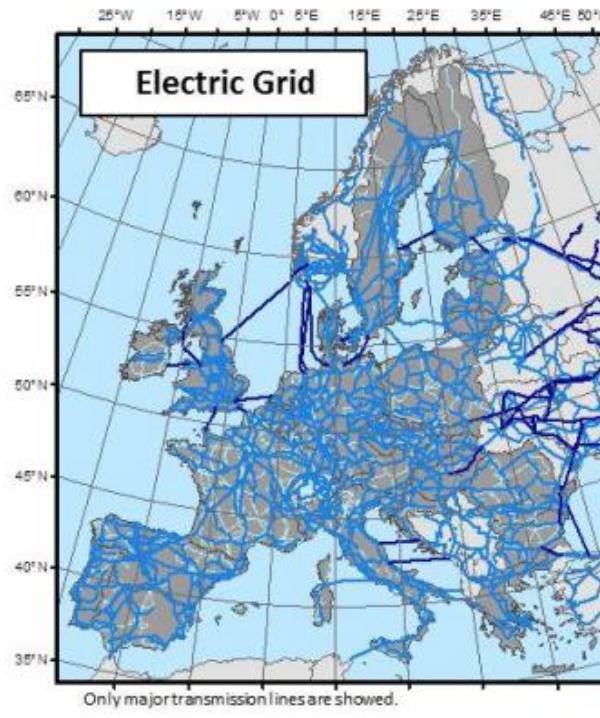
WELKE DREIGING?

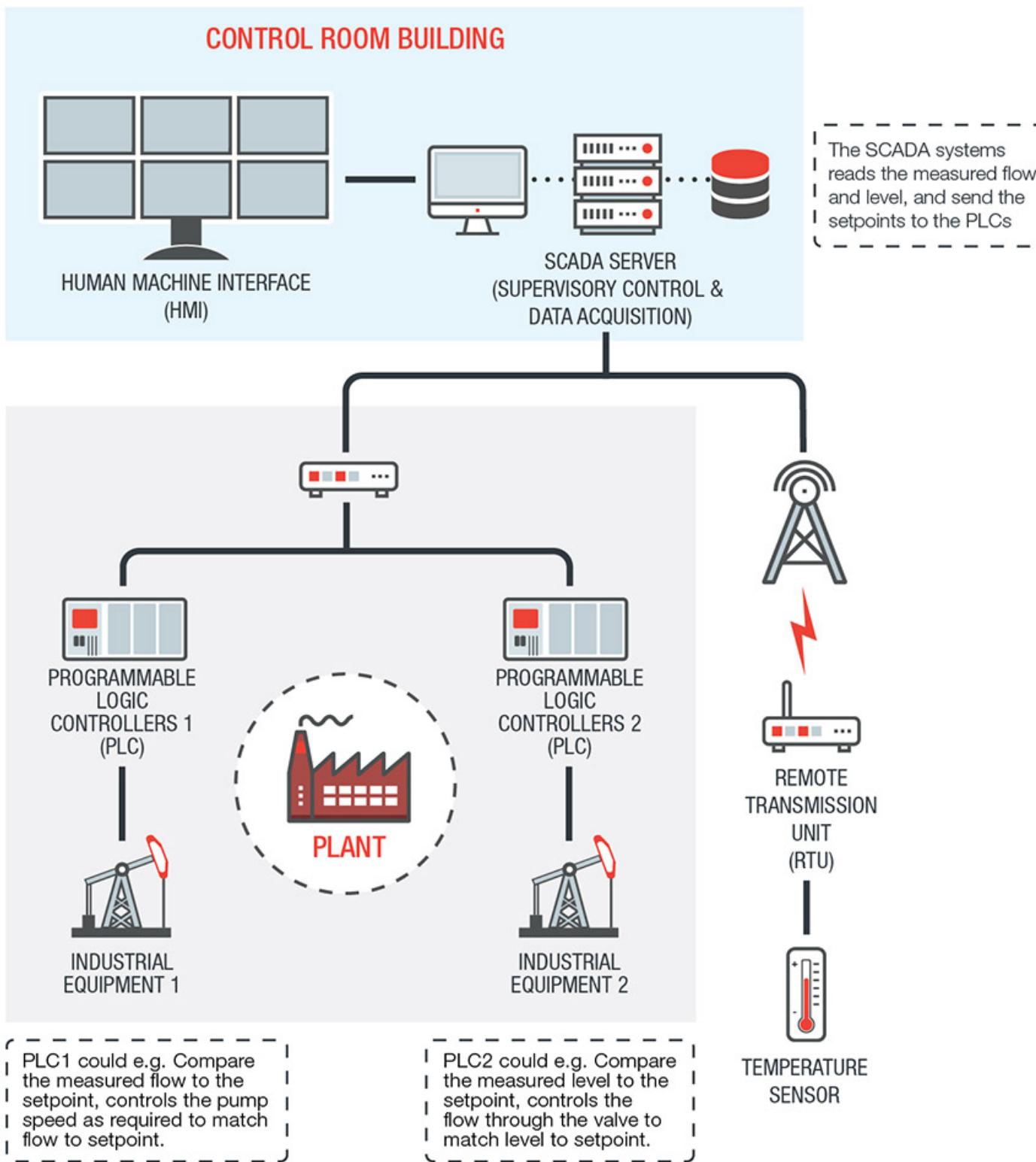
BATTERY,
SOLAR
POWERED
PHONE
CHARGER

AT LEAST 3 DAY
WATER SUPPLY
AND FOOD SUPPLY

Ready

OEKRAÏNE: 23 DECEMBER 2015

Information

Critical Infrastructure Protection

NIS DIRECTIVE IS COMING SOON.

9/5/18

Deadline for EU countries to transpose
the first EU-wide cybersecurity rules
into national laws

#Cybersecurity |
#NISDirective

WET BEVEILIGING NETWERK- EN INFORMATIESYSTEMEN (9 NOV 2018)

College 3

Grenzen aan grenzen: Cybersecurity en de internationale orde

ONZEKERHEID

herstellen

WEERBAARHEID

beheersen

RISICO-MANAGEMENT

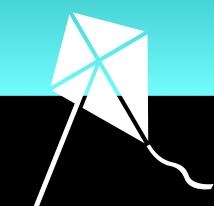
sturen

aanvaarden

uitstellen of negeren

REGULERING

VERTROUWEN

NIETS DOEN

ONZEKERHEID

risico = kans * impact

ONZEKERHEID

sturen

REGULERING

INSIDE IN:

BINNEN DE
EIGEN
LANDSGRENZEN

INSIDE OUT:

NATIONALE/
REGIONALE
STANDAARDEN
GAAN GLOBAAL

OUTSIDE OUT:

INTERNATIONALE
AFSPRAKEN EN
STANDAARDEN

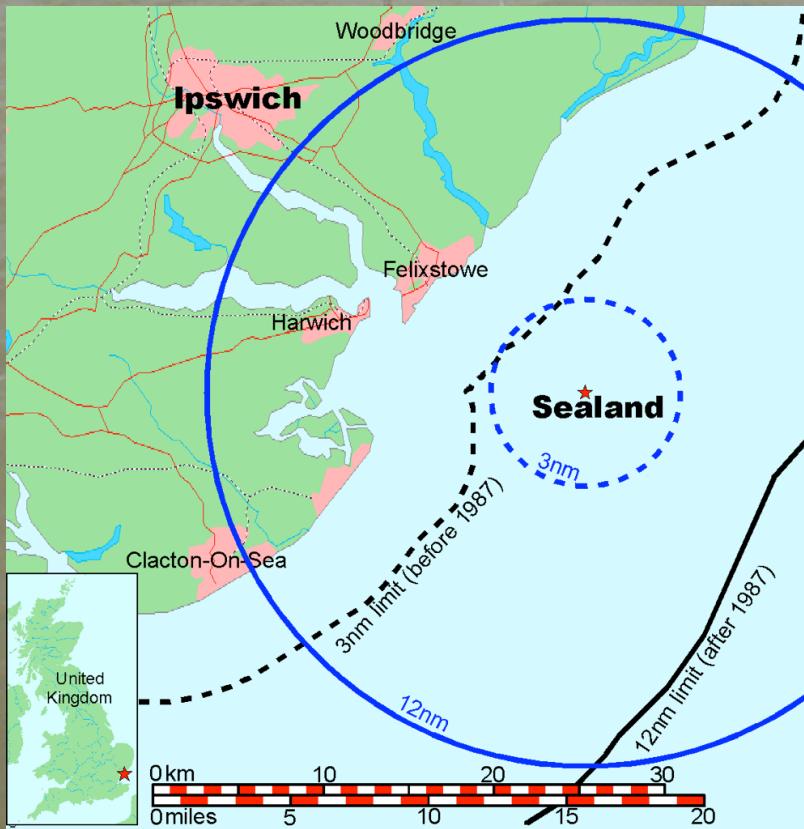

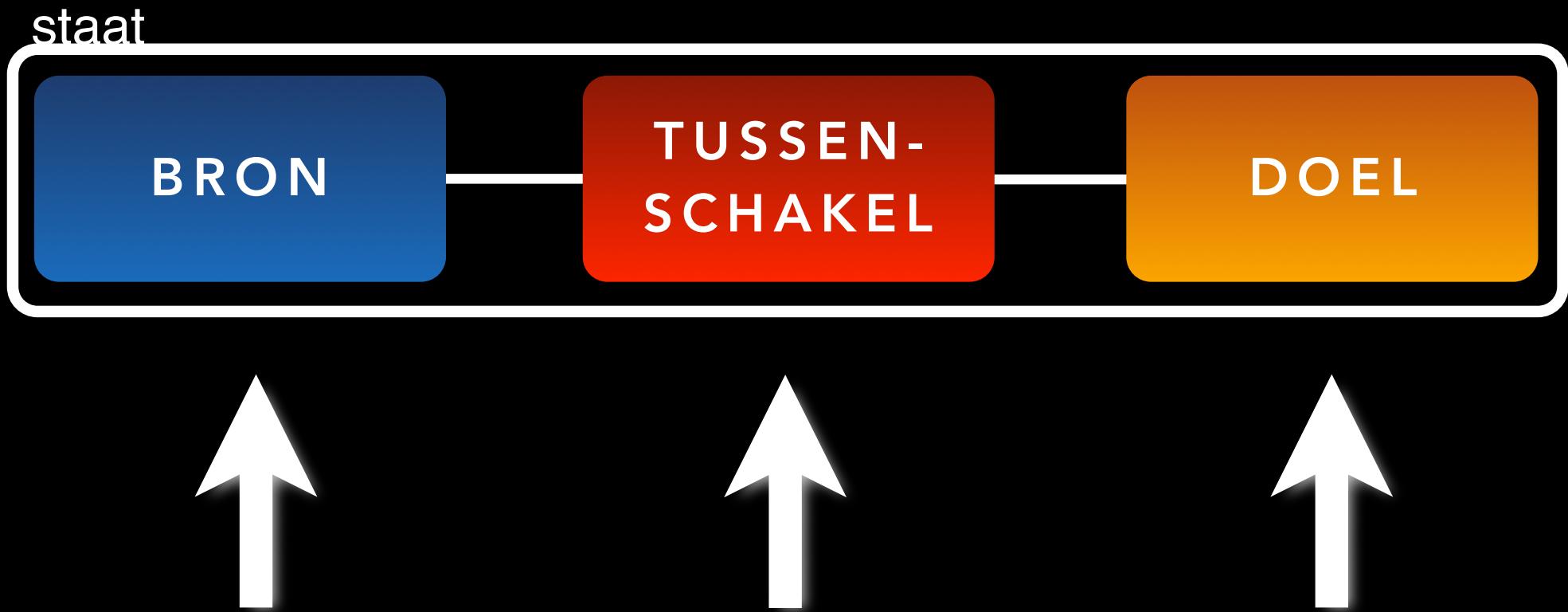
ONZEKERHEID

SEALAND

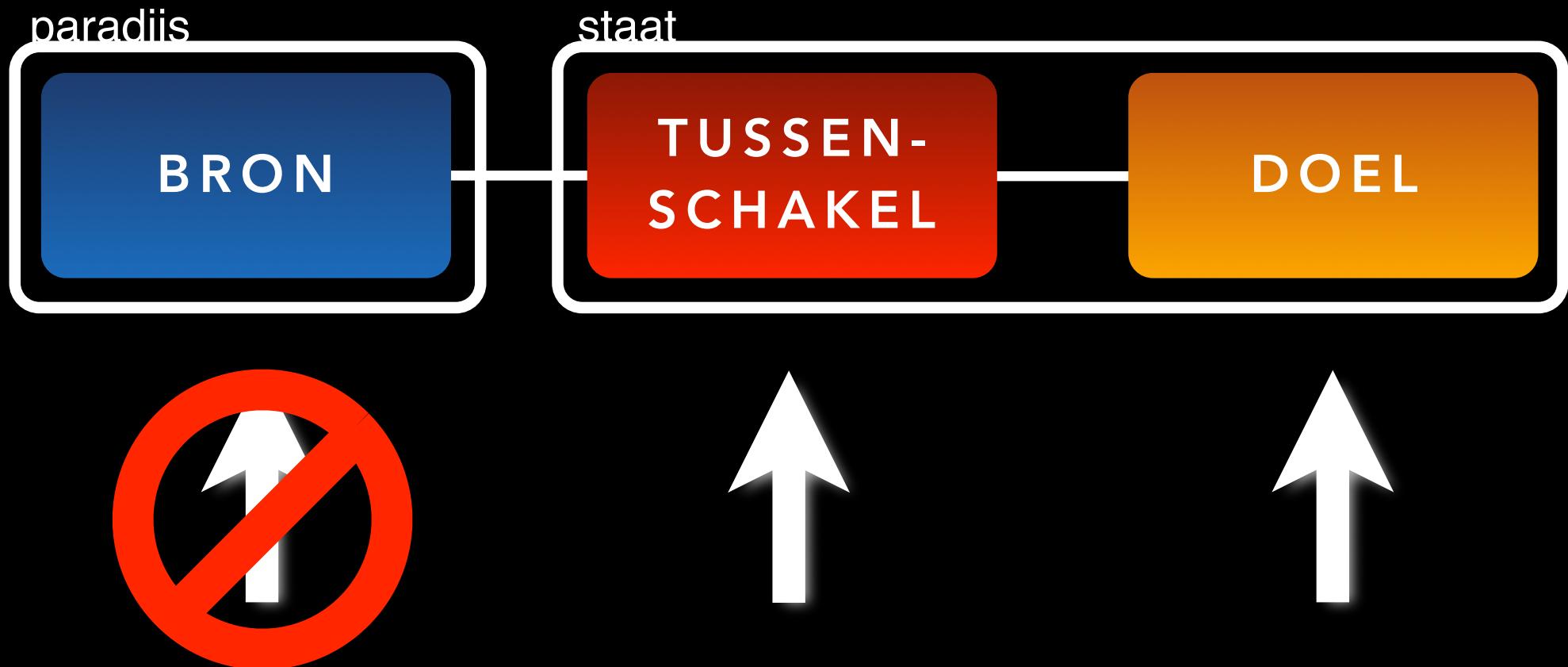

HET MODEL

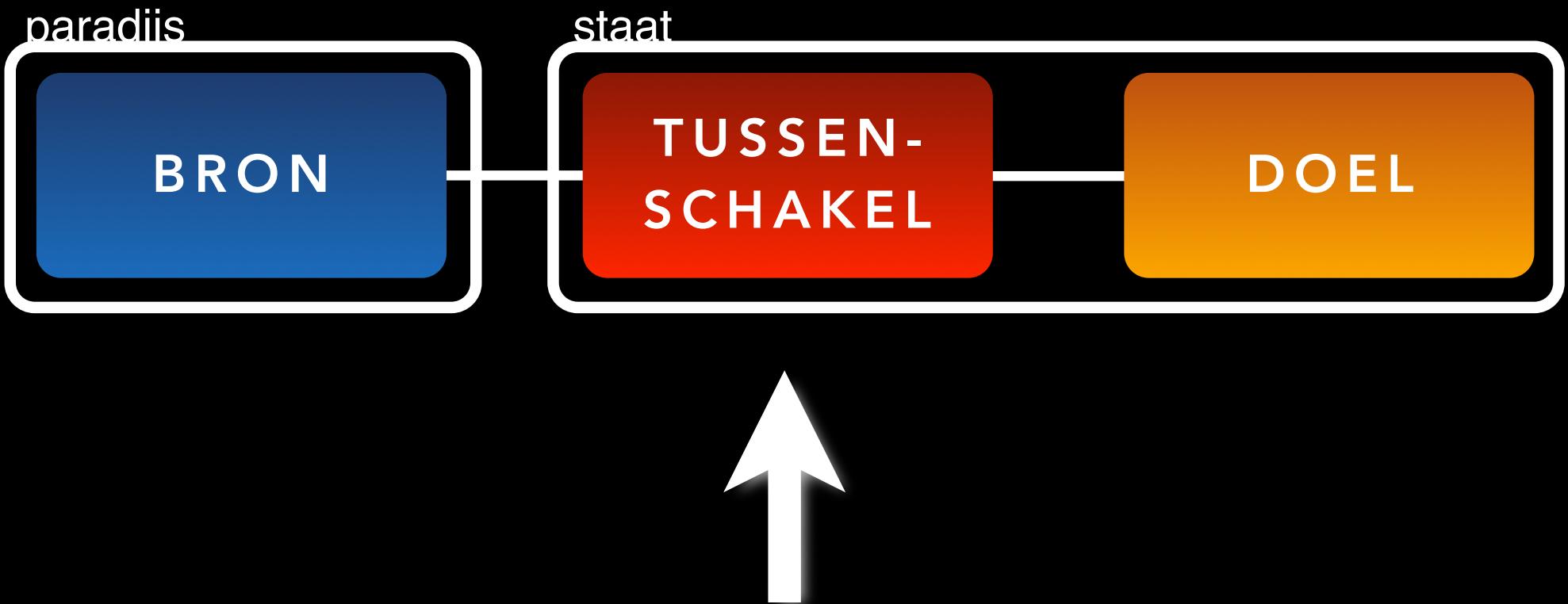
Bron: Goldsmith & Wu (2008). *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world.*
New York: Oxford University Press.

DATA PARADIJZEN

Bron: Goldsmith & Wu (2008). *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world.*
New York: Oxford University Press.

DE TUSSENSCHAKELS REGULEREN

Bron: Goldsmith & Wu (2008). *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world.*
New York: Oxford University Press.

INTERNET AANBIEDERS & ISP'S

klein aantal

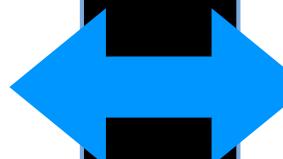
noodzakelijkerwijs **lokale bedrijven**

eigendom van kabelbedrijven, telecom bedrijven etc.

toch al een **zeer sterk gereguleerde sector**
in veel landen

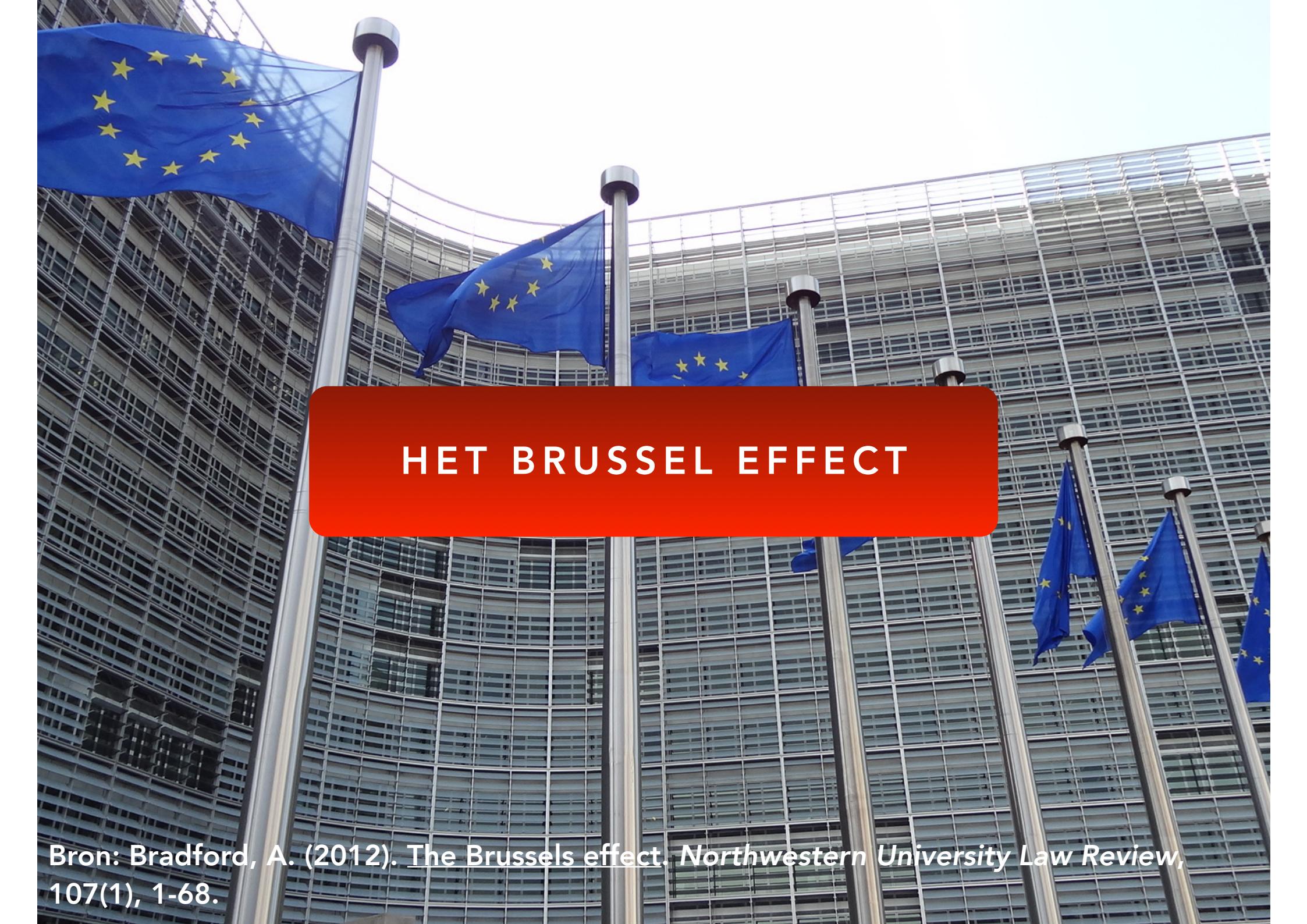
HET DOEL

volledige effectiviteit

voldoende effectiviteit

The background image shows several European Union flags flying from poles in front of the Berlaymont building, a large glass and steel structure. A red rounded rectangular overlay contains the title text.

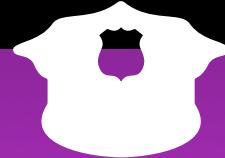
HET BRUSSEL EFFECT

Bron: Bradford, A. (2012). *The Brussels effect. Northwestern University Law Review*, 107(1), 1-68.

HET BRUSSEL EFFECT: VIJF REDENEN

grote interne
markt

instituties

politieke wil

gericht op
consumenten

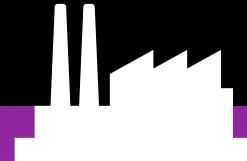

ondeelbare
dienst

INTERNATIONALE DREIGINGEN

cybercrime

kritieke
infrastructuur

cyber
spionage

offensieve
operaties

des-/mis-
informatie?

de protocollen en infrastructuur van het
internet moeten worden gezien als een
wereldwijd publiek goed

Aanbevolen literatuur

Over cybersecurity algemeen:

- Landau, S. (2017). *Listening in: Cybersecurity in an insecure age*. New Haven; London, Yale University Press.
- Nissenbaum, H. (2005). "Where computer security meets national security." *Ethics and Information Technology* 7(2): 61-73.
- Schneier, B. (2018). *Click Here to Kill Everybody: Security and Survival in a Hyper-connected World*, W. W. Norton.

Over normen in cyberspace:

- Broeders, D. (2015). *The public core of the internet: An international agenda for internet governance*. The Hague, WRR: 1-20.
- Finnemore, M. and D. B. Hollis (2016). "Constructing norms for global cybersecurity." *The American Journal of International Law* 110(3): 425-479.

Over cybersecurity en de staat:

- Chandler, J. (2009). *Privacy versus national security: Clarifying the trade-off*. I. R. Kerr, C. Lucock and V. Steeves. Oxford, Oxford University Press: 121-138.
- Czosseck, C. (2013). *State actors and their proxies in cyberspace*. K. Ziolkowski. Tallinn, NATO CCD COE: 1-29.
- Deibert, R. J. (2011). "Towards a cyber security strategy for global civil society?" *Global Information Society Watch*: 23-26.
- Deibert, R. J. and R. Rohozinski (2010). "Risking Security: Policies and Paradoxes of Cyberspace Security." *International Political Sociology* 4(1): 15-32.
- Dunn Cavalty, M. (2014). "Breaking the Cyber-Security Dilemma: Aligning Security Needs and Removing Vulnerabilities." *Science and Engineering Ethics* 20(3): 701-715.
- Kello, L. (2013). "The meaning of the cyber revolution: Perils to theory and statecraft." *International Security* 38(2): 7-40.
- Nye Jr, J. S. (2011). *Cyber power*, Public Affairs Press: 1-31.

Over reguleren/recht en cyberspace:

- Bradford, A. (2012). "The Brussels effect." *Northwestern University Law Review* 107(1): 1-68.
- Goldsmith, J. L. and T. Wu (2008). *Who controls the Internet? Illusions of a borderless world*. New York, Oxford University Press.
- Hildebrandt, M. (2013). *The rule of law in cyberspace?*: 1-26.
- Lessig, L. (2006). *Code: Version 2.0*. New York, Basic Books.
- Susskind, J. (2018). *Future politics: Living together in a world transformed by tech*. Oxford, Oxford University Press.

Over kritieke infrastructuren:

- Aradau, C. (2010). "Security that matters: Critical infrastructure and objects of protection." *Security Dialogue* 41(5): 491-514.
- De Bruijne, M. and M. Van Eeten (2007). "Systems that should have failed: Critical infrastructure protection in an institutionally fragmented environment." *Journal of Contingencies and Crisis Management* 15(1): 18-29.
- Dunn Cavalty, M. (2013). "From cyber-bombs to political fallout: Threat representations with an impact in the cyber-security discourse." *International Studies Review* 15: 105-122.
- Gheorghe, A. V., et al. (2007). "Critical infrastructures: The need for international risk governance." *International Journal Critical Infrastructures* 3(1-2): 3-19.

Colofon

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een smartphone of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave   Home Academy Publishers
                              Middelblok 81
                              2831 BK Gouderak
                              Tel: 0182 - 37 00 01
                              E: info@home-academy.nl

Opname   Sandro Ligtenberg (Den Haag, oktober & november 2018)
Stem inleiding   F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek   Cok Verweij
Mastering   Frits de Bruijn
Vormgeving   Floor Plikaar

© Copyright 2019 Home Academy Publishers, Den Haag

ISBN 978 90 8530 185 1
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op
enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de
uitgever